

De kleurenpracht van orchideeën

In tal van bestaande en nieuw aangelegde natuurgebieden nemen bijzondere plantensoorten als orchissen de laatste jaren toe. Goed beheer en iets minder vervuiling doen wonderen.

door Jan Bengevoord

Orchideeën behoren tot de meest kieskeurige planten wat betreft de keuze van de groeiplaats. Alhoewel iedere orchissoort weer z'n eigen voorkeuren heeft, geldt in z'n algemeenheid dat alle soorten hoge eisen stellen aan onder meer de grondwaterstand en aan de aanwezigheid van meststoffen in de bodem. Of beter gezegd: het ontbreken van mest, want vrijwel alle soorten hebben een grondige hekel aan fosfaten, nitraten en stikstof die rijkelijk in het milieu aanwezig zijn. De enorme achteruitgang van orchideeën in Twente en de Achterhoek is dan ook grotendeels het gevolg van het verdwijnen van geschikte groeiplaatsen. Het eerst verdwenen orchis-

sen in de landbouwgebieden. Maar ook in natuurgebieden werden ze zeldzaam door de neerslag van meststoffen via de lucht. Maar ook de enorme daling van de grondwaterstand in grote gebieden deed orchideeën de das om.

De laatste decennia neemt het voorkomen van deze kwetsbare, kieskeurige planten weer flink toe. Het eerst in natuurgebieden waar de laatste jaren veel is gedaan aan herstel van grondwaterstanden, een uitgekiend beheer door bijvoorbeeld maaien en begrazing en het weer enigszins terugdringen van de neerslag van meststoffen via de lucht. Daar kwamen de laatste jaren groeiplaatsen bij in terreinen die van landbouwgrond naar natuur-

terrein zijn omgezet. Ook hier lukt het soms om weer zeer bijzondere vegetaties met orchideeën te herstellen. Vaak zijn daarvoor rigoureuze maatregelen nodig, zoals het compleet afgraven en afvoeren van de bovenlaag waar de afgelopen tientallen jaren vaak enorme hoeveelheden mest zijn uitgereden.

Niet alle soorten orchideeën profiteren van de maatregelen. Daarvoor zijn de eisen aan de groeiplaats van sommige soorten veel te hoog. In het oog springt vooral de gevlekte orchis, die overal in Twente en de Achterhoek weer voorkomt, soms in enorme aantallen. In enkele gevallen is de terugkeer een handje geholpen door het uitstrooien van hooi uit terreinen waar al gevlekte orchissen bloeien. Op die manier zijn orchissen en andere planten over meerdere gebieden in een relatief korte tijd verspreid.

De gevlekte orchis was tot pakweg 1950 een redelijk algemene soort in Twente en de Achterhoek, ook in graslanden. Uit onderzoek van de beroemde hoogleraar vegetatiekunde Victor Westhoff blijkt dat de soort in de oorlogsjaren ook in het agrarisch landschap op grote schaal voorkwam. Daar is een eind aan gekomen in de tweede helft van de vorige eeuw toen ook in Twente en de Achterhoek grootschalige ruilverkavelingen werden uitgevoerd en voor de invoering van strengere wetgeving op grote schaal te-

■ De prachtige bloei van de brede wespenorchis.
foto Truus Wijnen

In enkele jaren ontstonden grote wilden met gevlekte orchis op voormalige landbouwgrond in de Winterswijkse buurtschap Ratum. foto Jan Tengevoord

gen het ongebreideld uitrijden van mest.

Ook de gevlekte orchis werd grotendeels teruggedrongen naar strikte natuurreservaten. De huidige toename van het areaal in deze en nieuwe natuurgebieden in de regio mag opmerkelijk worden genoemd. Als groeiplaatsen worden hersteld door onder meer verschraling en herstel van grondwaterstanden blijkt de gevlekte orchis weer te floreren. Voorbeelden van dit soort gebieden zijn Springendal en Dal van de Mosbeek, de Borkeld, Lemselermaten, Bergvennen en Brecklenkampse Veld, Aamsveen, Lonnekerberg, Sallandse Heuvelrug, Engberts-

dijksvenen, Witte Veen, Buurserzand, Haaksbergerveen, Korenburgerveen en Vragenderveen, Wooldse Veen en gebieden op landgoed Twickel. Ook in natuurontwikkelingsgebieden zoals Brunninkhuis, de Koolmansdijk in Lieveelde of de brongebieden van de Vennewertloosbeek in Winterswijk herbergen weer grote aantallen van de gevlekte orchis. Meerdere natuurorganisaties organiseren deze weken excursies door deze en andere natuurgebieden waar de kleurenpracht van orchissen weer volop is te zien. Andere soorten orchissen blijven in Twente en de Achterhoek zeer zeldzaam, sommige kennen maar

enkele groeiplaatsen. Het gaat da onder meer om de vleeskleurige orchis, welriekende nachtorchis, brede keverorchis, moeraswespenorchis, gewone rietorchis, brede orchis en brede wespenorchis. En voor zeer zeldzame soorten als de veenmosorchis.

Het is onder onderzoekers en ook waarnemingssite waarneming.nl gebruikelijk om geen exacte groeiplaatsen te vermelden. Dat is helaas noodzakelijk omdat er nog steeds 'liefhebbers' zijn die er niet voor terugdeinzen om een bosje te plukken of erger planten uit te steken voor de eigen tuin. Een zinloze en overigens verboden activiteit.

Dit artikel verscheen op 7 – Juni - 2014 in de regionale krant Tubantia. De foto met de vele Orchideën is gemaakt bij de ingang naar het natuurgebied Masterveld, van het Geldersch Landschap. Je ziet op de achtergrond nog het groene bankje naast de Kossinkweg staan. Deze enorme hoeveelheid planten vormt de belangrijkste bron voor de Orchideën op het "nieuwe natuur" deel tussen ons NTKC kampeerterrein en de ingang naar het Geldersch Landschap. We hopen natuurlijk dat deze prachtige vegetatie de komende jaren zich in dit gebied verder kan ontwikkelen en dat de kampeerders op het Masterveld daar vooral in de periode Mei-Juni van kunnen blijven genieten.

Bennie ten Haken